

ÍNDEX

01.- Presentació de Judit Carrera, directora del CCCB	3
02.- Introducció a l'exposició	4
03.- Textos de sala	10
04.- Activitats	15
06.- Comissariat	17
07.- Catàleg	18
08.- Informació general	19
09.- Crèdits	20

Una coproducció de

CCCB Centre de Cultura
Contemporània
de Barcelona

Amb el suport de

Amb la col·laboració de

martel
paris | bxl

El CCCB és un consorci de

L'ERA WARE

Chris Ware és l'autor de còmic més radical de la contemporaneïtat i una figura que ha marcat profundament la seva època. Max va parlar de l'era Ware per la seva enorme influència en els creadors situats en l'avantguarda i les comparacions amb Joyce, Nabokov i Tolstoi no han estat mai gratuïtes. De Tolstoi, Ware treu la força per fer de la ficció un reflex fidedigne de la vida. La convicció de Nabokov de que en la nostra ment paraules i imatges s'entrellacen per formar el teixit de la memòria sosté tota la poètica visual de l'historietista. I Joyce és el seu explícit referent a l'hora de donar una formulació visual a la subjectivitat dels personatges i el seu corrent de consciència. Hereu de les estètiques de la postmodernitat impulsades per autors com Art Spiegelman i Françoise Mouly al capdavant de la revista RAW, Ware explora tot el potencial expressiu del còmic en el curs d'uns relats que tenen l'ambició narrativa de les grans novel·les i la mirada empàtica d'un humanista insubornable capaç de capturar els moviments més subtils de l'ànima.

Autor d'obres fonamentals com *Jimmy Corrigan*, *The Smartest Kid on Earth* o *Building Stories*, les històries de Ware tenen l'empatia cap a tot tipus de personatges -fins i tot els més indesitjables- com a gran centre moral. Hi ha una posició més humana que explícitament política en la seva obra: ell rebutja l'etiqueta d'art polític, tot i que les seves cobertes per la revista *The New Yorker* ofereixen una crònica de l'Amèrica de la polarització, les solituds post-pandèmiques i l'erosió relacional i comunicativa generada per les noves tecnologies, un retrat de llarg recorregut dels Estats Units que avui agafa tota una nova dimensió.

Per a Ware, dibuixar és pensar, és el procés que estructura el pensament i que sosté la seva relació amb un món complex, ple de matisos i ambigüitats. A les seves mans, el còmic és el mitjà idoni per desvelar els patrons, ritmes i estructures secretes de l'existència humana i d'un país sotmès a canvis i transformacions radicals. L'arquitectura juga també un paper important en l'obra d'aquest autor de Chicago, la seva ciutat d'adopció. En un dels seus quaderns d'esbossos, Ware reprèn la definició de Goethe segons la qual l'arquitectura és "música congelada", una expressió que li serveix com a clau estètica del desenvolupament del còmic com a forma d'art.

Amb aquesta exposició, el CCCB proposa una nova incursió en el món del còmic, després de "Constel·lació gràfica" (2022-2023), una mostra que oferia una mirada al potencial creatiu d'una nova generació d'autores espanyoles d'avantguarda, i situa així una vegada més el còmic com un dels llenguatges primordials de la cultura contemporània.

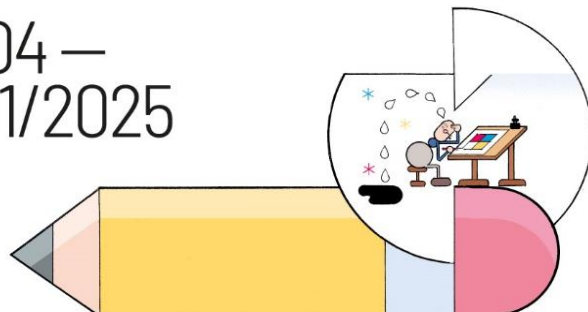
Judit Carrera
Directora del CCCB

CHRIS WARE

DIBUIXAR ÉS PENSAR

EXPOSICIÓ
AL CCCB

03/04 —
09/11/2025

El nord-americà [Chris Ware](#) és un dels autors més innovadors del còmic contemporani. Els seus dibuixos i vinyetes emocionen perquè tracten l'existència humana amb gran profunditat. L'exposició «[Chris Ware. Dibuixar és pensar](#)» repassa l'obra i el pensament artístic d'un historietista fonamental.

Comissariada per [Jordi Costa](#), cap d'exposicions del CCCB, la mostra recorre cronològicament l'obra de Chris Ware a través de peces originals, audiovisuals, objectes, llibres i escultures, i posa el focus en la seva invenció de llenguatge. Produïda pel CCCB i Ficomic, amb la col·laboració de la Galerie Martel, es podrà veure a la sala -1 del CCCB entre el 3 d'abril i el 9 de novembre de 2025.

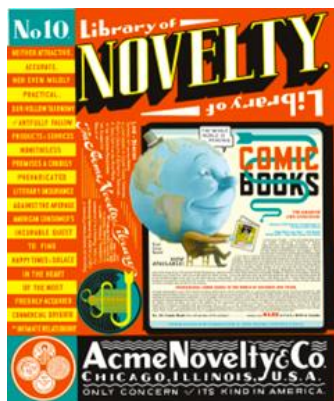
Chris Ware (Omaha, Nebraska, 1967) dibuixa des de petit o, com ell mateix diu, escriu amb vinyetes. Ware ha experimentat i innovat amb el llenguatge i la narrativa del còmic durant tota la vida: des dels quaderns de dibuix, passant per les icòniques portades de la revista *The New Yorker*, fins a les seves obres essencials: *Jimmy Corrigan*, *Building Stories* i *Rusty Brown*.

«Chris Ware. Dibuixar és pensar» ens acosta a l'univers creatiu d'un artista emotiu, artesà i minuciós, influït pels orígens del còmic, la música ragtime i l'arquitectura, que ha narrat de manera brillant les emocions humanes, el racisme, el consumisme o els efectes de la política en la vida quotidiana. Segons Ware, «dibuixar és pensar», perquè el dibuix ens connecta amb el pensament i la memòria.

L'exposició es completa amb una programació d'activitats paral·leles entre les que destaquen el debat inaugural entre **Chris Ware** i la periodista i escriptora **Laura Fernández**; la participació de Ware en la propera edició de la biennial de literatura Kosmopolis al mes d'octubre; l'Espai de mediació «Construïm una història de Barcelona», coordinat per l'escola de còmic **La Gossa**; i el taller «Pensar en imatges» amb els dibuixants **Cristina Daura**, **Nadia Hafid**, **Sergi Puyol** i **Marc Torices**.

L'exposició és una adaptació ampliada de «Building Chris Ware», comissariada per Benoît Peeters i Julien June Misserey, amb la generosa col·laboració de Chris Ware, i presentada al Festival Internacional de Còmic d'Angoulême, el 2022. Posteriorment, ha itinerat al Centre Georges Pompidou de París (França), al Cartoonmuseum de Basilea (Suïssa), al Palazzo del Fumetto a Pordenone (Itàlia), a la Gallery 37PK a Haarlem (Països Baixos) i a la Techne Sphere de Leipzig (Alemanya). La mostra al CCCB, cloenda europea de la itinerància, n'amplia els continguts aportant, entre d'altres, nous originals i objectes de la col·lecció privada de Chris Ware.

1. ACME NOVELTY LIBRARY. UNA CORPORACIÓ UNIPERSONAL

L'any 1993 va aparèixer el primer número d'*Acme Novelty Library*, enmig d'una edat d'or del còmic independent nord-americà on molts autors nous controlaven les seves pròpies capçaleres i convertien les pàgines en un laboratori d'experimentació. *Acme Novelty Library* va ser el projecte que va dur més lluny aquest impuls, amb exemplars que canviaven radicalment de format i aventurant-se a una postmodernitat fermament compromesa amb les seves arrels en la cultura popular. Tots els personatges principals de Ware van néixer en aquestes pàgines per anar-se integrant en narratives cada cop més complexes. Els darrers exemplars d'*Acme Novelty Library* van ser autoeditats per Ware,

adoptant la forma de llibres objecte on les cobertes, els llocs i les textures formaven part del missatge i on el sentit integral sumava fragments de les obres en procés *Building Stories* i *Rusty Brown*.

En aquest apartat es presenta una selecció dels còmics publicats de la sèrie *Acme Novelty Library*, així com alguns objectes. Entre ells, un dispensador de llibres en miniatura que els subministra a canvi de claus, un visor en 3D d'imatges en moviment publicat com a retallable en una de les edicions, ninots dels personatges fets per l'artista i dibuixos originals d'algunes historietes.

2. JIMMY CORRIGAN. EL PARE QUE (GAIREBÉ) MAI HI VA SER

Jimmy Corrigan, the Smartest Kid on Earth és una història sobre la solitud, l'abandonament i les relacions familiars complexes, amb un fort component emocional i autobiogràfic. Publicat com a llibre l'any 2000, Chris Ware afirmava que les quatre o cinc hores que s'havien d'invertir en la seva lectura equivalien al temps que ell havia passat amb el seu pare, que va abandonar la família quan Ware era molt petit i no s'hi va posar en contacte fins molts anys després. Una ciutat

imaginària de Michigan l'any 1993 i la Chicago de l'Exposició Universal de 1893 són els escenaris principals en aquest relat que traça un arbre familiar marcat per l'abandonament. Amb un gran desplegament de recursos, l'obra excel·leix en la seva representació dels temps morts, en l'harmonia de les transicions narratives i en la precisió gestual dels personatges.

Aquest apartat es dedica a la seva primera gran obra. Inclou la publicació original del llibre *Jimmy Corrigan. The Smartest Kid on Earth*, la maqueta del llibre, una selecció de còmics de la sèrie *Acme Novelty Library* amb historietes protagonitzades per Jimmy Corrigan, un audiovisual en el qual s'analitza en detall un fragment del llibre, els dibuixos originals d'algunes pàgines i figures dels personatges fetes per Ware. A més, s'ha recuperat per l'exposició un interactiu de Jimmy Corrigan, fet l'any 2000.

3. QUIMBY THE MOUSE. LA MUSICALITAT DE L'SLAPSTICK

Quimby the Mouse són historietes on Chris Ware ret homenatge a les formes més lliures dels còmics dels orígens que més l'han influenciat, especialment *Krazy Kat* de George Herriman. Són protagonitzades per un ratolí bicèfal o per l'excèntrica parella formada per un ratolí i un cap de gat. Ware va crear la major part d'aquestes pàgines quan estudiava a Austin i el seu substrat autobiogràfic és la nostàlgia per la casa on va passar l'adolescència amb la seva àvia. La memòria,

un interioritzat sentit de la pèrdua i un pols contra l'oblit conviuen en les peripècies de Sparky i Quimby amb un radical treball formal i metalingüístic. La historieta és un missatge visual on les imatges han de ser llegides com a signe. El tractament extremadament simplificat dels personatges, els acosta a la forma de peces d'una font tipogràfica o de notes d'una partitura musical que la mirada del lector activa i posa en moviment.

Aquest apartat inclou dibuixos originals amb historietes del personatge, una animació de *Quimby The Mouse* animada per John Kuramoto, publicacions amb el ratolí com a protagonista i una figureta de *Quimby The Mouse*. També, s'inclou un audiovisual on s'analitza un fragment de l'obra.

4. VIATGE A LES ARRELS. LA INSPIRADORA AVANTGUARDA DELS ORÍGENS

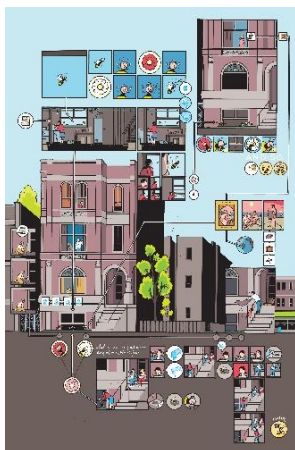
L'obra de Chris Ware se sustenta en un profund coneixement de la història del còmic, reivindicant la llibertat expressiva dels seus orígens quan, abans que es consolidés el seu llenguatge hegemònic, va viure a Nord-Amèrica una gran efervescència de formes i possibilitats. Ware es transforma ocasionalment en historiador i teòric del còmic i ha estat el rescatador editorial d'obres d'aquella edat d'or, com *Krazy Kat* de George Herriman o *Gasoline Alley* de Frank King. Herriman, King i Cliff Sterrett, autor de la sèrie *Polly and Her Pals*, són els grans referents per a Chris Ware, que es va inspirar en les seves solucions formals i narratives per reactivar tots els potencials del mitjà. El surrealisme poètic de Herriman, el

realisme humanista de King i els diàlegs de Sterrett amb les formes de l'art d'avantguarda es combinen en Ware en una fórmula transformadora que defineix el futur de la historieta.

L'apartat es dedica a tres grans influències per l'artista. Es presenta un dibuix original de Cliff Sterrett, un quadern d'esbossos de Frank King, i els dibuixos de *Krazy Kat* que estava preparant George Herriman just abans de la seva mort. També es mostren dibuixos i historietes publicades als diaris de *Polly and Her Pals* de Cliff Sterrett i de *Gasoline Alley* de Frank King; així com diferents objectes dels personatges de *Gasoline Alley*. L'apartat també compta amb l'obra *Historie d'Albert*, de Rodolphe Töpffer, considerat el pare del còmic per la seva pionera creació de llibres satírics il·lustrats a mitjan segle XIX.

A més, aquest apartat inclou una entrevista realitzada a Chris Ware expressament per l'exposició per Brian Ashby, i els dibuixos originals de la sobrecoberta feta per Ware per a la publicació *McSweeney's Quarterly Concern*, núm. 13; de la revista de Dave Eggers.

5. BUILDING STORIES. L'ARQUITECTURA DE L'EXISTÈNCIA

Chris Ware, amant dels vells edificis i molt crític amb els vessants més formalistes de l'arquitectura moderna, ha aprofundit en les similituds entre la construcció d'un edifici, el disseny d'una pàgina i l'articulació d'un relat en un dels seus projectes més singulars i complexos. Fruit de deu anys de treball, *Building Stories* ('Construir històries') (2012) és una caixa amb catorze objectes editorials de diferents formats que no imposen un determinat ordre de lectura: llibres amb llom de tela, diaris de gran mida, *comic-books*, tires que formen bucles narratius, taulers de joc i altres. El centre de gravetat d'aquest laberint de destins i històries entrecruades és un vell edifici d'apartaments de Chicago que disposa de veu pròpia. El tema de la renúncia recorre el conjunt de l'obra i Ware hi desplega una maduresa que li permet capturar totes les subtils i la complexitat d'una existència sencera, donant igual importància a entorns, objectes, pensaments, emocions i coses mai dites.

En aquest apartat es presenten els dibuixos de les pàgines, una llibreta d'anotacions, i la publicació de *Building Stories*: una capsula amb 14 elements -llibres de diferents formes i altres elements- que conformen la història. També, un audiovisual amb l'anàlisi d'un fragment de la publicació, una animació de l'interactiu *Touch Sensitive*, dissenyat per a l'app iOS de McSweeney's a 2011, una maqueta feta en paper i un trencaclosques, ambdós de l'edifici en el que se situen les històries.

6. RUSTY BROWN. L'UNIVERS EN UN FLOC DE NEU

Rusty Brown és una obra monumental i una autèntica (tragi)comèdia humana en què Ware amplia el seu vocabulari narratiu fins a explorar territoris inèdits en el llenguatge de la historieta. La primera part, l'única publicada, conté quatre llargs capítols. El d'obertura posa en relació els personatges principals a partir de la descripció del primer dia d'institut dels germans Chalky i Alison. Ware juga de manera virtuosa amb la temporalitat i les accions paral·leles, atorgant-se a si mateix el paper poc afavoridor d'un pompós professor d'art. El segon capítol se centra en la joventut del pare de Rusty Brown, marcada per un tortuós descobriment de la sexualitat i per les seves vanes aspiracions com a escriptor de ciència-ficció. Els dos capítols restants són les grans troballes de la proposta. Un retrata la vida de l'exassetjador escolar Jordan Lint i dona forma visual al corrent de consciència *joyceà*. L'altre retrata Joanna Cole, solitària professora afroamericana aficionada al banjo, posant el focus en la veritable essència de l'art de Ware: la generositat de la seva mirada humanista i la força de l'empatia per fer de la ficció un instrument de comprensió.

L'apartat inclou la maqueta del llibre i la publicació de *Rusty Brown*, una selecció de còmics de la sèrie *Acme Novelty Library* on apareixen historietes protagonitzades pels personatges del còmic i una àmplia selecció de dibuixos originals, a més de ninots dels personatges fets per l'artista. A l'apartat també es mostra un tràiler animat fet per presentar la publicació i l'anàlisi detallada d'un fragment de l'obra.

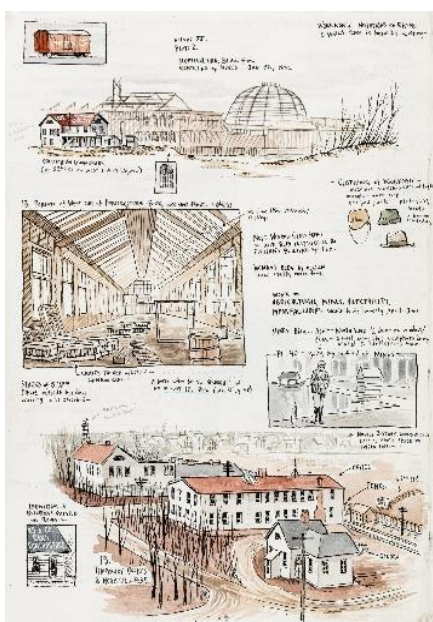
7. THE NEW YORKER. UNA CRÒNICA AMERICANA

Des del 1999, Ware col·labora regularment amb la revista *The New Yorker*. A través d'aquests encàrrecs, ha pogut establir un diàleg més directe i fructífer amb el present del seu país. Les seves cobertes per a la revista dialoguen entre si, comparteixen personatges o mostren una mateixa situació des de diferents punts de vista. El resultat és un fascinant *work in progress* que elabora una crònica punyent sobre un país sotmès a canvis i transformacions radicals: les seves il·lustracions parlen de l'Amèrica polaritzada, de tensions racials i crisis econòmiques, de desajustos generacionals, i de la manera que la tecnologia digital acaba tenint un cost en la comunicació i la percepció del món, entre moltes altres coses.

Aquest apartat presenta un audiovisual amb la seqüència cronològica de totes les portades dissenyades per Chris Ware per *The New Yorker*, dibuixos originals d'algunes de les portades i una selecció de les revistes publicades. Aquí també es mostren l'animació d'una de les portades de *The New Yorker* feta en col·laboració amb el programa de ràdio d'Ira Glass *This American Life* i una entrevista a l'escriptora Zadie Smith sobre l'obra de Chris Ware, gravada expressament per a l'exposició.

8. ÈTICA DE L'OBSERVACIÓ. QUADERNS DE DIBUIX I VELS EDIFICIS

La publicació dels quaderns de dibuixos de Robert Crumb, pare fundador de la historieta *underground* nord-americana, va impactar Chris Ware, que també ha acabat publicant els seus quaderns en tres volums que mostren un interessant revers de la seva producció editorial: aquí l'estil és més visceral, menys sintètic i cal interpretar-lo com un productiu pols amb una realitat exterior que l'artista vol interioritzar destil·lant-ne l'observació acurada en forma orgànica. La selecció de pàgines dels quaderns que es presenta se centra en la representació arquitectònica, sigui presa del natural o de materials documentals recollits en el procés de creació de *Jimmy Corrigan*. L'estil contrasta amb l'estètica més neta i depurada d'altres treballs de tema arquitectònic, com els dibuixos preparatoris de l'animació *Lost Buildings* sobre la preservació dels vells edificis de Chicago i les il·lustracions per a la Historical Society of Oak Park and River Forest.

Aquest apartat inclou *Lost Buildings*, un audiovisual fet per Chris Ware també en col·laboració amb el programa de ràdio *This American Life* i dibuixos originals d'aquest projecte; així com esbossos fets per l'artista i posteriorment publicats a la sèrie *Acme Novelty Datebook*. A més, hi ha altres dibuixos fets per la Historical Society of Oak Park and River Forest.

9. RAGTIME. ELS SONS D'UN TEMPS RECOBRAT

Intèrpret aficionat de piano i banjo, Chris Ware va caure sota la seducció del *ragtime* quan l'èxit de la pel·lícula *El cop* (1973) de George Roy Hill va revitalitzar la popularitat de la música de Scott Joplin. Més tard, una parella sentimental de la seva mare, columnista del diari on treballaven tots dos, el va introduir de manera més conscienciosa en aquest gènere musical que va trigar a ser reconegut com un dels grans tesoros de la cultura popular nord-americana del canvi de segle. Amic de músics com

Reginald R. Robinson que recuperen l'essència del *ragtime*, Ware ha dissenyat cobertes de discos del gènere, ha dibuixat historietes que reten homenatge a peces concretes i ha canalitzat part d'aquesta passió a través del seu inoblidable personatge de Joanna Cole de *Rusty Brown*. També ha estat editor del *fanzine* *The Ragtime Ephemeralist*, que suposa un bon testimoni de la seva condició de col·leccionista obsessiu de *memorabilia* relacionada amb aquest univers.

Aquí es presenten originals del fanzine *The Ragtime Ephemeralist*, els dibuixos d'algunes portades de figures destacades d'aquest gènere musical, com Scott Joplin i Reginald R. Robinson, a més d'una llista de reproducció de música *ragtime*.

Aquest espai també exposa els cartells de les sis seus europees que han mostrat l'obra de Chris Ware durant els últims quatre anys.

10. PEDANTRY & PEDAGOGY. LA QUARTA DIMENSIÓ GRÀFICA

L'any 2015 la School of the Art Institute of Chicago va convidar Chris Ware com a corresponsable de l'assignatura «Mitjans Impresos». En els seus materials didàctics va començar a néixer un registre gràfic d'acusada radicalitat que el 2018 va donar forma al projecte Pedantry & Pedagogy, materialitzat en una exposició a la Galerie Martel de París i en un dossier d'edició limitada. Aquí l'artista abraça el límit amb l'abstracció practicada per autors de còmic

experimental com Yūichi Yokoyama, Jochen Gerner, Óscar Raña o Cynthia Alfonso per proposar el diàleg entre una sèrie d'objectes de fusta i intricats diagrames murals que reflexionen sobre l'acte creatiu en un joc que aconsegueix harmonitzar metallenguatge i humor visual. Les figures desconstruïdes de *Pedantry & Pedagogy* són, al mateix temps, personatges d'historieta, lectors i autors en un laberíntic joc de miralls que disloca perspectives i trenca les lleis físiques de l'espai. Aquí es podria estar esbossant la pròxima frontera en la trajectòria de Ware: la immersió en una forma pura que no és necessàriament críptica i indesxifrable, sinó impossible de ser reduïda a paraules.

En aquest apartat es presenta una caixa amb els objectes dissenyats per Ware per la School of the Art Institute of Chicago, així com dibuixos originals i una litografia de la sèrie.

Aquest espai també mostra alguns materials relacionats amb la publicació *Monograph*, editada pel mateix artista.

03.- TEXTOS DE SALA

INTRODUCCIÓ

El llenguatge artístic assoleix la seva plenitud quan ha estat capaç de desenvolupar un vocabulari propi que li permet parlar de tot: de la complexitat del món i de les seves infinites formes, recorrent tots els matisos emocionals que s'estenen entre els pols (no tan oposats) de la tragèdia i la comèdia. La revolució que ha suposat l'aparició de l'obra de Chris Ware (Omaha, Nebraska, 1967) en el paisatge del còmic contemporani està estretament relacionada amb aquesta progressiva conquesta de nous registres, recursos i territoris expressius.

Autor d'obres cabdals como *Jimmy Corrigan*, *Building Stories* i *Rusty Brown*, Ware ha rebut un gran nombre dels premis més rellevants concedits per la indústria del còmic —Grand Prix d'Angoulême, Eisner Awards, Harvey Awards—, però ha estat també el primer dibuixant d'historietes convidat a participar en la Biennal del Whitney Museum i que ha guanyat un premi literari —The Guardian First Book Award— competint en igualtat de condicions amb novel·les, assajos i biografies.

Hereu de la hibridació de contracultura i avantguarda que proposà la revista *RAW* de François Mouly i Art Spiegelman, Ware ha buscat l'essencialitat del llenguatge del còmic, explorant la llibertat narrativa i formal dels orígens per activar totes les potències del mitjà que el classicisme hegemònic havia neutralitzat. El seu art té la capacitat d'activar la mirada del lector, dotant-lo d'una mena de superpoder que no sabia que tenia. La fusió de disseny, tipografia, musicalitat i arquitectura de cadascuna de les seves pàgines suposa, així mateix, una presa de posició sobre la resistència ètica de l'artesà en un món que es transforma ràpidament en fantasmagoria digital. Per a Ware, dibuixar és pensar, és el procés que estructura el pensament i que sosté la seva relació amb un món complex, ple de matisos i ambigüitats. En les seves mans, el còmic és una màquina del temps, un palau de la memòria, música glaçada i, també, el mitjà idoni per desvelar els patrons, ritmes i estructures secretes de l'existència.

ÀMBIT 1. ACME NOVELTY LIBRARY. UNA CORPORACIÓ UNIPERSONAL

L'any 1993, quan Chris Ware tenia vint-i-sis anys, va aparèixer el primer número d'*Acme Novelty Library*. Era un moment en què el mercat del còmic independent nord-americà estava vivint una edat d'or, amb l'eclosió de molts autors nous que controlaven les seves pròpies capçaleres de *comic-book* i convertien les pàgines en un laboratori d'experimentació on s'anaven cuinant moltes obres ambicioses del futur immediat. No obstant això, *Acme Novelty Library* va ser el projecte que va portar més lluny aquest impuls experimental, erigint-se en una mena de dispositiu mutant i autoconscient que constantment reflexionava de manera irònica sobre les maneres en què una editorial (imaginària) es comunica amb la seva comunitat de lectors.

Els exemplars canviaven radicalment de format, jugant amb elaborats dissenys de pàgina i tipografies enlluernadores, i integraven barroques pàgines de falsos anuncis i retallables, aventurant-se a una postmodernitat fermament compromesa amb les seves arrels en la cultura popular. Tots els personatges principals de l'imaginari de Ware van néixer en aquestes pàgines i es van anar integrant en narratives cada cop més complexes. Els darrers exemplars d'*Acme Novelty Library* van ser autoeditats pel mateix Ware entre 2005 i 2010, adoptant la

forma de llibres objecte on les cobertes, els lloms i les textures formaven part del missatge i el sentit integral amb fragments de les obres en procés *Building Stories* i *Rusty Brown*.

ÀMBIT 2. JIMMY CORRIGAN. EL PARE QUE (GAIREBÉ) MAI HI VA SER

A la postdata de *Jimmy Corrigan, the Smartest Kid on Earth*, publicat en forma de llibre l'any 2000, Chris Ware afirmava que les quatre o cinc hores que s'havien d'invertir en la seva lectura equivalien a tot el temps que ell havia passat, al llarg de la seva vida, en companyia del seu pare. També deia que la mida del volum s'assemblava molt a la de l'urna funerària que contenia les restes del seu progenitor. Les metàfores no eren pas gratuïtes: el pare de Chris Ware va abandonar la llar familiar quan ell era molt petit i no es va posar en contacte amb l'artista fins molts anys després, quan estava plenament immers en la construcció d'aquesta història de llarg alè sobre un home solitari que, un bon dia, rep la invitació del pare que havia fugit durant la seva infantesa. *Jimmy Corrigan* no és ben bé una obra autobiogràfica, però una emoció molt profunda i una dolorosa experiència personal van ser els factors que van posar el motor creatiu en marxa.

Una ciutat imaginària de Michigan l'any 1993 i la Chicago de l'Exposició Universal de 1893 són els escenaris principals en aquest relat de fracassos i solituds que traça un arbre familiar marcat per l'abandonament i els embats de la història: igual que aquest Jimmy Corrigan que té una feina avorrida i dificultats comunicatives inequívokes, el seu besavi també va ser abandonat pel seu pare en un moment en què la societat nord-americana celebrava el seu ingrés a la modernitat. Amb un enlluernador desplegament de recursos, l'obra excel·leix en la seva representació dels temps morts, en l'harmonia de les seves arriscades transicions narratives i en la precisió gestual dels seus personatges.

ÀMBIT 3. QUIMBY THE MOUSE. LA MUSICALITAT DE L'SLAPSTICK

Amb les historietes protagonitzades pel ratolí Quimby i el gat Sparky, Chris Ware ret homenatge a les formes més lliures dels còmics dels orígens que més l'han influenciat: en especial, *Krazy Kat* de George Herriman, on el ratolí Ignatz turmentava a cops de maó un felí de sexe ambigu que malinterpretava aquestes agressions com gestos d'amor. Aquest substrat agredolç es trasllada a l'obra de Ware en llargues seqüències que semblen funcionar com a partitures visuals, protagonitzades o bé per un ratolí bicèfal, una de les identitats que pateix els excessos de l'altre, o per l'excèntrica parella formada per un ratolí i un cap de gat, units per una relació que oscil·la entre la vulnerabilitat afectiva i el maltractament.

Ware va crear la major part d'aquests pàgines en la seva època d'estudiant, entre 1990 i 1991, i les va publicar al diari universitari *The Daily Texan*. L'autor residia a Austin i la nostàlgia per la casa d'Omaha (Nebraska) on va passar l'adolescència en companyia de la seva àvia, que el fascinava explicant-li històries de la seva joventut, conforma l'inesperat substrat autobiogràfic d'aquests treballs. La memòria, un interioritzat sentit de la pèrdua i un pols contra l'oblit conviuen en les peripècies de Sparky i Quimby amb un radical treball formal i metalingüístic: la historieta és un missatge visual on les imatges no han de ser només gaudides amb plaer estètic, sinó també llegides com a signe, com si fossin les lletres d'un text literari. D'aquesta reflexió derivaria el tractament extremadament simplificat dels personatges, que els acostaria a la forma de peces d'una font tipogràfica o de notes d'una partitura musical que la mirada del lector activa i posa en moviment.

ÀMBIT 4. VIATGE A LES ARRELS. LA INSPIRADORA AVANTGUARDA DELS ORÍGENS

L'obra de Chris Ware no proposa una ruptura que faci taula rasa de la memòria del mitjà, sinó que se sustenta en un profund coneixement de la seva història, reivindicant la llibertat

expressiva dels seus orígens. Abans que es consolidés el seu llenguatge hegemònic, el còmic nord-americà va viure una gran efervescència de formes i possibilitats que obrien camins que, en alguns casos, trigarien a trobar la seva descendència natural. Com també passa amb el seu mentor Art Spiegelman, Chris Ware és un artista que ocasionalment es transforma en historiador i teòric del còmic. Ha exercit fins i tot com a rescatador editorial d'obres d'aquella primera edat d'or, com és el cas del *Krazy Kat* de George Herriman o el *Gasoline Alley* de Frank King. Precisament, Herriman, King i Cliff Sterrett, autor de la sèrie *Polly and Her Pals*, conformen la gran tríada de referents per a un Chris Ware que, seguint les paraules d'Art Spiegelman que afirmava que el futur del còmic està en el seu passat, va trobar en les seves solucions formals i narratives la inspiració per reactivar tots els potencials del mitjà. El surrealisme poètic de Herriman, el realisme humanista de King i els diàlegs de Sterrett amb les formes de l'art d'avantguarda es combinen, de la mà de Ware, en una fórmula transformadora que defineix el futur de la historieta.

L'any 2004 Ware va ser l'editor convidat de la publicació *Timothy McSweeney's Quarterly Concern* en un número dedicat al còmic que combinava una curiosa selecció d'autors contemporanis amb assajos i reflexions sobre els processos creatius i la història del mitjà. Chicago, l'actual ciutat de residència de Ware, va ser, històricament, un lloc clau on la indústria va temptejar les possibilitats d'un còmic amb narratives més complexes i més properes a la realitat. Juntament amb l'historiador cultural Tim Samuelson, Ware va comissariar l'any 2021 l'exposició *Chicago: Where Comics Came to Life (1880-1960)* al Chicago Cultural Center.

ÀMBIT 5. BUILDING STORIES. L'ARQUITECTURA DE L'EXISTÈNCIA

En un dels seus quaderns d'esbossos, Chris Ware va comentar la definició de Goethe de l'arquitectura com a «música congelada» apuntant que en aquella frase ell detectava la clau estètica del desenvolupament de les historietes com a forma d'art. Amant dels vells edificis i veu molt crítica envers els vessants més formalistes de l'arquitectura moderna, Ware va aprofundir en les similituds entre la construcció d'un edifici, el disseny d'una pàgina i l'articulació d'un relat en un dels seus projectes més singulars i complexos. Fruit de deu anys de treball, *Building Stories* ('Construir històries') (2012) és una caixa que conté catorze objectes editorials de diferents formats que no imposen un determinat ordre de lectura: des de llibres amb llom de tela fins a diaris de gran mida, passant per *comic-books*, tires que formen bucles narratius, taulers de joc i altres suports.

El centre de gravetat d'aquest laberint de destins i històries entrecreuades és un vell edifici d'apartaments de Chicago de tres plantes que disposa de veu pròpia. Els personatges són els seus habitants, però, finalment, s'acaba imposant el protagonisme d'una florista anònima amb una cama ortopèdica que acabarà vivint en un barri dels afores, deslligada de l'entorn social d'aquella joventut en què aspirava a ser artista. El tema de la renúncia recorre el conjunt de l'obra i Ware hi desplega una maduresa que li permet capturar totes les subtilitats i la complexitat d'una existència sencera, donant tanta importància als entorns i als objectes com als pensaments, a les emocions i fins i tot a les coses mai dites.

ÀMBIT 6. RUSTY BROWN. L'UNIVERS EN UN FLOC DE NEU

El recurrent motiu visual dels flocs de neu —mai n'hi ha dos d'iguals— serveix a *Rusty Brown* (2019) per parlar de la bellesa i la fragilitat del món, però, també, de la complexitat i vulnerabilitat de les relacions humanes i de la improbabilitat que aconseguixin quallar en una estructura estable. Obra absolutament monumental de la qual només se n'ha publicat la primera part, *Rusty Brown* és una autèntica (tragi)comèdia humana en què Ware amplia el

seu vocabulari narratiu fins a explorar territoris realment inèdits en el llenguatge de la historieta.

La primera part de *Rusty Brown* està estructurada en quatre llargs capítols. El d'obertura serveix per posar en relació tots els personatges principals a partir de la minuciosa descripció del primer dia d'institut dels germans Chalky i Alison White després que la seva família s'hagi mudat a Omaha (Nebraska). Ware juga de manera virtuosa amb la temporalitat i les accions paral·leles, atorgant-se a si mateix el paper poc afavoridor d'un pompós professor d'art. El segon capítol se centra en la joventut del professor Woody Brown, pare de Rusty Brown, marcada per un tortuós descobriment de la sexualitat i per les seves vanes aspiracions com a escriptor de ciència-ficció. Els dos capítols restants són les grans troballes de la proposta. D'una banda, el que se centra en la vida de l'exassetjador escolar Jordan Lint trasllada a la historieta els reptes de donar forma visual al corrent de consciència *joyceà*. De l'altra, el de Joanna Cole, solitària professora afroamericana aficionada al banjo, combina amb enlluernadora destresa diverses temporalitats i posa el focus en la veritable essència de l'art de Ware: la generositat de la seva mirada humanista i l'empatia com a força privilegiada per fer de la ficció un instrument de comprensió.

ÀMBIT 7. THE NEW YORKER. UNA CRÒNICA AMERICANA

Tot i que Chris Ware considera que l'art polític té l'esperança de vida d'un advocat, resulta evident que tota la seva obra fa referència a la preocupació entorn de les diverses maneres en què la política afecta a la vida quotidiana. A *Jimmy Corrigan* el marc històric transgeneracional permetia observar fins a quin punt el racisme havia travessat la història dels Estats Units. A *Rusty Brown*, Jordan Lint podia ser entès com una de les identitats paradigmàtiques que hauria engendrat la cultura neoliberal. I, sovint, els falsos anuncis publicats a les pàgines d'*Acme Novelty Library* oferien una diagnosi inclement sobre els excessos del colonialisme cultural nord-americà i sobre els perills del consumisme desenfrenat. L'any 2010, la revista *Fortune* li va encarregar a Ware la coberta del seu número 500, però la seva combativa proposta, que consistia en una síntesi diagramàtica del funcionament depredador del capitalisme, va ser finalment rebutjada.

Des de l'any 1999, Ware col·labora regularment amb la revista *The New Yorker* amb la creació de les portades i ha estat a través d'aquests encàrrecs on ha pogut establir un diàleg més directe, instantani i fructífer amb el present del seu país. Les cobertes de Ware per a la revista dialoguen entre si, comparteixen personatges o mostren una mateixa situació des de diferents punts de vista. El resultat és un fascinant *work in progress* que elabora una crònica punyent sobre un país sotmès a canvis i transformacions radicals: les seves il·lustracions parlen de l'Amèrica polaritzada, de la societat post-pandèmica, de tensions racials i crisis econòmiques, de desajustos generacionals, de la inseguretat en els instituts i de la manera que la tecnologia digital acaba tenint un cost en la comunicació i la percepció del món, entre moltes altres coses.

ÀMBIT 8. ÈTICA DE L'OBSERVACIÓ. QUADERNS DE DIBUIX I VELS EDIFICIS

La publicació dels quaderns de dibuixos i esbossos de Robert Crumb, el pare fundador de la historieta *underground* nord-americana, va causar un gran impacte en Chris Ware, impressionat per un inabastable corpus creatiu que oferia un testimoni sobre la capacitat de l'artista per observar el món al seu voltant i assimilar-lo, comprendre'l d'una manera profunda a través del seu traç. Ware també ha acabat publicant els seus quaderns de dibuix en tres volums que mostren un interessant revers de la seva producció editorial: aquí l'estil és més

visceral, menys sintètic i cal interpretar-lo com un productiu pols amb una realitat exterior que l'artista vol interioritzar destil·lant-ne l'observació acurada en forma orgànica.

La selecció de pàgines dels quaderns de dibuix de Chris Ware que es presenta aquí se centra en la representació arquitectònica, ja sigui presa del natural o de materials documentals recollits en el procés de creació de *Jimmy Corrigan*. L'estil d'aquests dibuixos contrasta amb l'estètica més neta i depurada d'altres treballs de tema arquitectònic, com els dibuixos preparatoris de l'animació *Lost Buildings*, integrada en un projecte d'Ira Glass i l'historiador Tim Samuelson sobre la preservació dels vells edificis de Chicago, i la sèrie d'il·lustracions per a la Historical Society of Oak Park and River Forest, en les quals Ware ret homenatge al tractament del temps de Richard McGuire en la seva destacada obra *Here*.

ÀMBIT 9. RAGTIME. ELS SONS D'UN TEMPS RECOBRAT

Intèrpret aficionat de piano i banjo, Chris Ware va caure sota la seducció del *ragtime* quan l'èxit de la pel·lícula *El cop* (1973) de George Roy Hill va revitalitzar la popularitat de la música de Scott Joplin. Més tard, una parella sentimental de la seva mare, columnista del diari on treballaven tots dos, el va introduir de manera més conscienciosa en aquest gènere musical que va trigar a ser reconegut com un dels grans tresors de la cultura popular nord-americana del canvi de segle.

Amic de músics com Reginald R. Robinson que recuperen l'essència del *ragtime*, Ware ha dissenyat cobertes de discos del gènere, ha dibuixat historietes que reten homenatge a peces concretes i ha canalitzat part d'aquesta passió a través del seu inoblidable personatge de Joanna Cole de *Rusty Brown*. També ha estat editor del *fanzine* *The Ragtime Ephemeralist*, que suposa un bon testimoni de la seva condició de col·leccionista obsessiu de *memorabilia* relacionada amb aquest univers. L'autor de *Jimmy Corrigan* també considera que el *ragtime* i la historieta estan més a prop del que sembla: «Veig una connexió genuïna entre els còmics i el *ragtime* perquè tots dos són un art compositiu. El *ragtime* és realment l'últim art musical popular nord-americà que no depèn de la interpretació expressionista, és a dir, es podria tocar una composició de Scott Joplin al xilòfon, al clavicèmbal o fins i tot amb una guitarra feta de llantes i encara seria commovedora».

ÀMBIT 10. PEDANTRY & PEDAGOGY. LA QUARTA DIMENSIÓ DE LA GRÀFICA

L'any 2015 la School of the Art Institute of Chicago va convidar Chris Ware com a professor resident, posició que el comprometia a ser responsable d'una assignatura de la seva elecció. Va escollir «Mitjans Impresos» perquè era la disciplina més propera a l'ofici d'autor de còmics. En els materials didàctics que va preparar va començar a néixer un nou registre gràfic d'acusada radicalitat que l'any 2018 va donar forma al projecte *Pedantry & Pedagogy*, materialitzat en una exposició a la Galerie Martel de París i en un dossier d'edició limitada. Aquí l'artista abraça el límit amb l'abstracció practicada per autors de còmic experimental com Yūichi Yokoyama, Jochen Gerner, Óscar Raña o Cynthia Alfonso per proposar el diàleg entre una sèrie d'objectes de fusta i intricats diagrames murals que reflexionen sobre l'acte creatiu en un joc que aconsegueix harmonitzar metallenguatge i humor visual.

Les figures desconstruïdes de *Pedantry & Pedagogy* són, al mateix temps, personatges d'història, lectors i autors en un laberíntic joc de miralls que disloca perspectives i trenca les lleis físiques de l'espai. Aquí es podria estar esbossant la propera frontera en la trajectòria de Ware: la de la immersió en una forma pura que no és necessàriament críptica i indesxifrable, sinó com el viatge metafísic del desenllaç de *2001, una odissea de l'espai* (1968) de Stanley Kubrick o com una experiència mística, senzillament inefable, impossible de ser reduïda a paraules.

04.- ACTIVITATS

DEBATS

INAUGURACIÓ DE «CHRIS WARE. DIBUIXAR ÉS PENSAR»

Conversa amb l'artista i portes obertes

Dimecres, 2 d'abril, 18.30 – 21.30 h | Hall i Sala -1

Celebrem la inauguració de l'exposició amb una tarda de portes obertes i una conversa entre Chris Ware i l'escriptora i periodista Laura Fernández, on es parlarà de la seva trajectòria i llenguatge artístic.

CONVERSES AL 43 CÒMIC BARCELONA

Fira BCN Montjuïc

Conversa entre **Chris Ware** i **Daniel Raeburn**

Presenta: **Jordi Costa**

Dissabte, 5 d'abril

Conversa entre **Chris Ware** i **Nacho Vigalondo**

Presenta: **Jordi Costa**

Diumenge, 6 d'abril

KOSMOPOLIS 2025

Del 22 al 26 d'octubre

Coincidint amb l'exposició "Chris Ware. Dibuixar és pensar", la Festa de la Literatura Kosmopolis proposarà una exploració entorn a l'esperit de recerca i la transformació en el còmic contemporani. L'objectiu és posar el focus en autors i experiències que comparteixen aquest mateix impuls i esperit de fer créixer l'art del còmic amb el protagonista de l'exposició.

MEDIACIÓ

CONSTRUÏM UNA HISTÒRIA DE BARCELONA

Un espai on agafar el llapis per acostar-nos a l'obra de l'autor, tot creant de forma col·lectiva una versió del *Building Stories* situada a Barcelona.

Del 3 d'abril al 9 de novembre | Sala -1

Una retícula gegant de vinyetes en blanc, inspirada en les obres de Chris Ware, on dibuixar accions, objectes, pensaments, veïns que es troben, records, animals, detalls arquitectònics, diagrames, somnis, llibres que es llegeixen, etc. que desplegaran l'univers fractal de Ware en totes les direccions, i construiran la nostra història de Barcelona.

Una proposta de l'escola de còmic La Gossa (Alfredo Borés i Berta Embún), amb aportacions dels dibuixants Cristina Daura, Nadia Hafid, Sergi Puyol i Marc Torices.

L'espai també compta amb una zona de lectura i descans i una biblioteca.

PENSAR EN IMATGES

Tallers per revisar l'obra de Chris Ware a partir del dibuix

Del 10 de maig a l'11 d'octubre

Sergi Puyol, Cristina Daura, Nadia Hafid i Marc Torices, tres dibuixants de còmic i una il·lustradora ens acosten a les maneres de mirar i dibuixar de Ware que els han inspirat.

UN EDIFICI EXTRAORDINARI

Fils de pensament a partir d'un fet inesperat, amb Sergi Puyol

10 de maig

Un fet extraordinari, la mort accidental del porter, commou una comunitat de veïns. En aquest taller es crearà un fanzine col·lectiu en què cada pàgina captarà el fil de pensament que l'incident genera en cada resident mentre realitza una acció quotidiana.

LA MEMÒRIA DELS OBJECTES

Vides pels éssers inanimats, amb Cristina Daura

17 de maig

Hi ha objectes que queden físicament atrapats en la caracterització dels personatges de Chris Ware. En aquest taller es crearà la història (la vida) d'alguns dels objectes que han acompanyat els seus personatges, amb la intenció de narrar i donar vida a elements que pot semblar que estiguin en un segon pla.

FRAGMENTS D'AHIR

Reimaginar records, amb Nadia Hafid

4 d'octubre

Les vinyetes de Chris Ware sovint alteren les relacions temporals i la vinyeta que trobem a continuació pot plasmar alguna cosa que va succeir en un passat llunyà. En aquest taller ens apropiarem als recursos narratius i formals que permeten fer aquests salts temporals, i connectar instantàniament amb les vivències i records del lector.

PÀGINES AMAGADES

Les històries que s'amaguen darrere d'una vinyeta, amb Marc Torices

11 d'octubre

Els còmics de Chris Ware tenen la capacitat d'abordar diferents realitats que es succeeixen de forma simultània. En aquest taller, a partir d'un espai, una imatge, un concepte o un esdeveniment, es desenvoluparan les diferents històries que es despleguen fent servir diversos formats i mides de fanzín.

ANTIGUTTER

31 de maig

Aquesta primavera, coincidint amb l'exposició de Chris Ware, arriba per tercera vegada al CCCB l'Anti-Gutter, la fira d'autoedició i microedició gràfica i sonora derivada del Gutter Fest. Durant tot el dia, es podrà gaudir de concerts, tallers i un mercat de més de 60 expositors del món del fanzín, el còmic, la il·lustració i altres formats.

JORDI COSTA

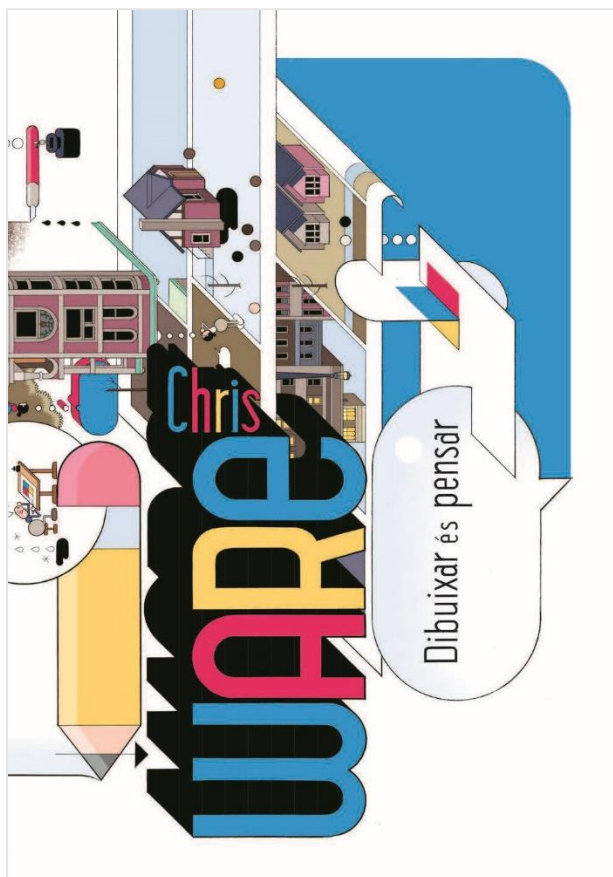
Cap d'Exposicions del CCCB

Jordi Costa és, des del 2019, cap del departament d'exposicions del CCCB.

Autor dels llibres *Mondo Bulldog* (1999), *Vida Mostrenca* (2002), *Todd Solondz: En los suburbios de la felicidad* (2005) i *Cómo acabar con la Contracultura* (2018), entre d'altres.

Ha comissariat les exposicions «Cultura porqueria. Una espeleologia del gust», «J. G. Ballard. Autòpsia del nou mil·lenni» (totes dues al CCCB), «Ficciones en serie» i «Ficciones en serie. Segunda temporada» (SOS 4.8) i «Plagiarismo» (La Casa Encendida), aquesta última juntament amb Álex Mendíbil. També ha comissariat l'adaptació de l'exposició «Stanley Kubrick» al CCCB.

Com a cineasta, ha dirigit les pel·lícules *Piccolo Grande Amore* i *La lava en los labios* (ambdues de 2013) i ha participat com a actor a *Bergman Island* de Mia Hansen-Løve.

Chris Ware. Dibuixar és pensar

Any de publicació: 2025

Pàgines: 216

Mida: 17 x 24 cm.

Imatges en B/N i color: 150

ISBN: 978-84-10278-28-8 (català / english) / 978-84-10278-29-5 (castellano / english)

Edició: CCCB - Direcció de Comunicació de la Diputació de Barcelona

Textos de: **Daniel Raeburn, Benoit Peters, Chris Ware, Laura Fernández, Gerardo Vilches i Jordi Costa**

07.- INFORMACIÓ GENERAL

«CHRIS WARE. DIBUIXAR ÉS PENSAR»

Dates

Del 3 d'abril al 9 de novembre de 2025

Obert de dimarts a diumenge i dies festius de 10h a 20h

Tancat els dilluns no festius

Lloc

Sala -1 del CCCB

Preus

6 € / 4 € reduït

Diumenge de 15.00 h a 20.00 h, gratuït amb reserva prèvia

Kit de premsa a <https://www.cccb.org/ca/serveis/premsa>

08.- CRÈDITS DE L'EXPOSICIÓ

«CHRIS WARE. DIBUIXAR ÉS PENSAR» es presenta al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) entre el 3 d'abril i el 9 de novembre de 2025.

L'exposició és una adaptació ampliada de «Building Chris Ware», comissariada per Benoît Peeters i June Julien Misserey, amb la generosa col·laboració de Chris Ware, i que es va presentar al Festival Internacional del Còmic d'Angulema el 2022.

És una exposició produïda pel Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i Ficomic, amb la col·laboració de la Galerie Martel.

Projecte original

Chris Ware

Comissariat

Jordi Costa

Responsable del projecte

Mònica Ibáñez

Coordinació

Ada Claver amb la col·laboració d'Iris Garcia

Disseny del muntatge expositiu

Chris Ware

Alex Papalini

Disseny de la gràfica expositiva

Mariona Garcia i Judith Rovira

Disseny de la gràfica de la comunicació

Chris Ware

Clara Xerrié Studio

Animacions de l'exposició i de la comunicació

John Kuramoto

Audiovisuals

Edició: Toni Curcó i Enric Juste

Realització de l'entrevista a Zadie Smith: Joan Carles Rodríguez i Enric Juste

Realització de l'entrevista a Chris Ware: Brian Ashby

Guions audiovisuals d'anàlisi: Pedro Paredes i Jordi Costa

Muntatge dels equipaments audiovisuals

Kilian Figueras, Igor Viza i Ruth Zapater

Registre i conservació

Susana García i Josep Querol

Instal·lació d'obres originals

Lotema, Muntatges i produccions s.l.

Informes de conservació

Rosa Prat i Llum Cubells

Muntatge industrial

Dropi, S.L., Fecomon, Toquem Fusta

Producció gràfica

Maud Gran Format, S.L.

Artplay (volumètric vestibul)

Muntatge d'il·luminació, electricitat i producció tècnica

Gabriel Porras, Rosó Tarragona, Òscar Montfort, Damián Flocco i José Luís Molinos

Traduccions i correccions dels textos

Barbara de Lataillade, Marta Roigé i Mark Waudby

Espai de mediació

Una proposta del servei de Mediació del CCCB i de l'escola de còmic La Gossa (Alfredo Borés i Berta Embún), amb aportacions dels dibuixants Cristina Daura, Nadia Hafid, Sergi Puyol i Marc Torices.

Visites comentades

Re-Crea Accions Culturals

I amb la col·laboració de les seccions del CCCB d'Infraestructures i Producció Tècnica, Financera, Econòmica-Pressupostària, Contractació, Recursos Humans, Sistemes, Públics i Gestió d'Espais, així com dels serveis de Mediació, Debats, Audiovisuals i Comunicació i Cultura Digital.